

ENUTi Uudised 1/2000

Sisukord

- Toimetajalt
- Palju õnne, Tarja Halonen!
- Inimõigused, sooline võrdõiguslikkus ja Eesti seaduste kohandamine EL seadusandluse valguses / Julia Vahing
- Mida tähendab "gender mainstreaming"
- Võrdne tasustamine / Janek Laidvee
- Võrdõiguslikkus Eestis / Marika Linntam
- Euroopa Sotsiaalharta / Mari-Liis Sepper
- Sotsiaalharta ja EL-ga liitumise tingimused eestlastele / Iivi Masso
- ENUTi uuring sotsiaalharta teemal / Kati Hammer-Pratka
- Naisemünt / Kalli Klement
- ENUTi Ümarlaud / Marika Truumure
- Kunstinäitus ENUTis
- Muud sündmused
- Tulevikuplaani
- Konverentsi kava

Toimetajalt

See on ENUTi uudiste neljas number, mis on pühendatud konverentsile "Eesti naised Euroopa Liidu kodanikena". Konverents keskendub võimalustele, mis avanevad naistele Eesti liitumisel Euroopa Liiduga, samuti sotsiaalharta ratifitseerimisega seotud poleemikale.

Palju õnne Tarja Kaarina Halonen, Soome üheteistkümnnes president!

Õigusteadustes kraadi omav Tarja Halonen asus oma ametipostile 1.märtsil 2000.a. Parlamendi ees ametivande andmisega. Pr. Halonen on olnud Soome Parlamendi liige aastast 1979, minister kolmes valitsuses alates 1987.aastast (viimati välisminister aastast 1995 kuni presi- dentialimisteni). Presidendi- valimiste teises voorus sai pr. Halonen 1 644 532 häält (51,6% koguhulgast) ja asus maailma nelja – Läti, Panama, Iiri ja Sri-Lanka - naispresidendi kõrvale. Tuntud Soome politoloog viitab, et naiste hääled osutusid otsustavaks pr. Haloneni presidendiks valimisel. Millal saab Eesti naispresidendi?

Inimõigused, sooline võrdõiguslikkus ja Eesti seaduste kohandamine EL seadusandluse valguses

Julia Vahing Laffranque, Justiitsministeerium

Hoolimata viis aastat tagasi Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud taotlusest saada Euroopa Liidu liikmeks, ei pööra me just konkreetsete küsimuste puhul piisavalt tähelepanu Euroopa Liidule ja tema õigusele. Euroopa Liidu kodakondsus ei asenda, vaid kõigest täiendab liikmesriigi kodakondsust, vähemasti on see nii Euroopa Liidu praeguses arengustaadiumis. Euroopa Liidu kodakondsusega on tagatud järgmised õigused: liikumisvabadus; passiivne ja aktiivne valimisõigus kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel ja seda ka liikmesriigis, mille kodanik ise ei olda; Diplomaatiline ja konsulaarkaitse teiste liikmesriikide poolt riikides, kus oma riigi saatkond või konsulaat puudub; Kaebuste esitamise ehk petitsiooniõigus Euroopa Parlamendile ja tema juures asuvale õigusvalvurile - *ombudsmanile*. Lisaks peavad Euroopa Liidu institutsioonid kodanikele informatsiooni andma kõikides EL ametlikes keeltes.

Tagatud on töötajate liikumisvabadus, mis annab EL kodanikule ükskõik millises liikmesriigis õiguse võtta vastu tööpakkumisi ning töötajate vaba liikumist ei ole kohustatud tagama mitte ainult riigid, vaid ka tööandjad. Samuti on kõigil EL kodanikel õigus EL territooriumi piires omandada vara ja asutada vabalt juriidilisi isikuid, õigus tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana. Seega on Euroopa Liidu kodakondsus aluseks olulistele Euroopa Liidu kodanike põhiõigustele ja vabadustele.

Euroopa Liit tunnustab ja arvestab nende dokumentidega kas siis oma aluseks olevate lepingute preambulates või konkreetsetes EL lepingu ja EÜ asutamislepingu artiklites. Kõik need dokumendid sisaldavad soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet, keelates igasuguse soolise diskrimineerimise. Seega on võrdõiguslikkus üks osa inimõigustest ja mittediskrimineerimise printsiip üldtunnustatud põhimõtte. Sooline võrdõiguslikkus on omakorda üks osa võrdõiguslikkusest ja tal on erinevat liiki aspektid – sooline võrdõiguslikkus poliitikas, sooline võrdõiguslikkus töösuhetes jne.

Eesti Euroopa Liitu astumise tingimuseks on muuhulgas EL lepingu artiklis 6 sätestatud vabaduse, demokraatia, inimõiguste ja põhivabaduste ning õigusriigi põhimõtete austamine. Lisaks inimõiguste austamisele on Eesti tingimuseks Euroopa Liitu astumisel EL seadusandluse järk-järguline ülevõtmine. Nagu näha, on meil ka võrdõiguslikkuse alal palju, mida kohandada.

Seadusandluse ühtlustamine on Eestis seadusloomega tegelevate institutsioonide poliitiliseks ja juriidiliseks (assotsiatsioonileping ehk Euroopa leping) kohustuseks. Põhitöö langeb aga konkreetse eelnõu ettevalmistanud asutusele, võrdõiguslikkuse küsimustes valdavalt Sotsiaalministeeriumile. Siinkohal tuleb kõrgelt hinnata Sotsiaalministeeriumi püüdeid kontakte luua ja saavutada ideaalkorras võrgustik, kus igas vastutavas ministeeriumis ja ametkonnas oleks vähemalt üks spetsialist kursis ka võrdõiguslikkuse küsimustega. Seega tõstatubki küsimus, millega ja kuidas Euroopa õigust kõige paremini üle võtta, püüdes samal ajal meie oma õiguskultuuri säilitada seal, kus see on ennast õigustanud ja vajalikuks osutub. Võrdõiguslikkuse võtmeks on ühes

riigis tavaliselt avalik õigus, eeskätt põhiseadus, mida meie inimestel, sealhulgas ka naistel tuleb senisest rohkem osata oma õiguste kaitseks vastavalt ära kasutada.

Rootsis, kus võrdõiguslikkuse seadus on kehtinud juba üle kümne aasta, on see, eelkõige tööõiguslike suhete reguleerimisele suunatud eriseadus, mida analoogia kasutatakse ka teistes eluvaldkondades tegelikku rakendamist leidnud üllatavalt vähe. Siit tuleneb kohe eriseaduse vastu suunatud põhjendus - milleks koormata meie niigi reguleeritud õiguskorda ja seaduste hulka ühe reaalses elus tõenäoliselt harva kasutatava seadusega?! Kuid rootslaste sõnul on eraldi võrdõiguslikkuse seaduse väljatöötamise eesmärgiks olnud ühiskonnaliikmete mõtteviisi muutmine. Rootsi võrdõiguslikkuse seaduse näide rõhutab veelkord, kui võrd oluline on seaduste rakendamine. Kui seaduse väljatöötanutel sealhulgas juristidel ongi jätkunud piisavalt sootundlikku lähenemist ei pruugi see samaväärne olla seaduse rakendajate – advokaatide ja kohtunike puhul.

Üks on aga kindel, nii uusi kui ka olemasolevaid eelnõusid tuleb vaadata muuhulgas läbi võrdõiguslikkuse prisma, st uurida enne seaduseelnõule lõpliku arvamuse andmist, kas konkreetse eelnõuga on võrdõiguslikkus tagatud.

Mis on “gender mainstreaming” – soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine?

Hjördis Höglund

3R meetodi võttis kasutusele Gertrud Åström

Naiste ja meeste staatuse, prioriteetide ning vajadustega arvestamise süstemaatiline integreerimine kõigi valdkondade poliitikatesse soolise võrdõiguslikkuse edendamise eesmärgil: poliitika ning meetmete võrdõiguslikkuse saavutamiseks tehtav töö; kõigi valdkondade ja

kõigi tasandite poliitikate, tegevuskavade ja meetmete puhul nende kavandamise, elluviimise, järelvalve ja hindamise etappidel naistele ja meestele avaldatava mõju arvestamine. (100 mõistet naiste ja meeste võrdõiguslikkuse kohta, Sotsiaalministeerium 1999, lk.11).

3R-i soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamises

3R-i meetod on analüütiline vahend, mida kasutatakse soolise võrdõiguslikkuse süstemaatiliseks rakendamiseks. 3R-I tähendavad representatsiooni, ressursse ja reaalsust.

1R Representatsioon

Vastab küsimusele: Kui palju naisi ja kui palju mehi?

Vastused annavad pildi naiste ja meeste proportsioonist kõigil otsustamis- ja tegevuse tasanditel; näiteks otsustajate, personali ja kasutajate hulgas.

2R Ressursid

Vastab küsimusele: Kuidas jaotuvad ressursid naiste ja meeste vahel? (raha, aja ja ruumi mõttes)

3R Reaalsus

Vastab küsimusele: Mida on tegelikult tehtud? Miks on just nii tehtud? Kelle vajadusi ja nõudmisi on arvestatud? Kas naiste ja meeste huve ja soove arvestatakse võrdselt?

Need on kvalitatiivsed küsimused, mis kerkivad 1R-i ja 2R-i uurimisest.

Võrdne tasustamine

Janek Laidvee, TÕ õigusteaduskond

I Võrdse tasustamise põhimõtte tekkimine EL-s

a. Rooma leping

Rooma lepinguga kehtestati liikmesriikidele võrdse tasustamise nõue võrdse töö puhul. Inimeste elu kvaliteedi parandamine Ühenduses on ideaal, mis tuleneb asutamislepingu preambulast ning on tänapäeva Euroopas iseenesest mõistetav. Ometigi oli EÜ lepingu ettevalmistamisel kaks radikaalselt vastandlikku kontseptsiooni sotsiaalpoliitika ja ühisturu loomise ning funktsioneerimise kohta. Prantsusmaa vaatekoht oli, et tootmise "sotsiaalsete kulude" harmoniseerimine on hädavajalik tagamaks äri põhinemist ausal ja võrdsel baasil, kui eemaldataks tõkked isikute ja kapitali vabale liikumisele. Saksamaa võttis erineva hoiaku, väites, et kaudsete või sotsiaalsete kulude harmoniseerumine oleks

vältimatu järg ühisturu toimima hakkamisele. Lõpuks saavutati kompromiss ja see on ka põhjus, miks kaks erinevat vaatekohta on lülitatud EÜ asutamislepingu sotsiaalpoliitika valdkonna sätete alla. Iseäranis õnnestus prantsuse delegatsioonil veenda teisi aktsepteerima kahte spetsiifilist ettekirjutust, mis kaitseks Prantsuse tööstust sotsiaalse dumpingu eest. Nendeks olid artikkel 119 meeste ja naiste võrdsest tasustamisest ja 119. A, mis sätestab, et liikmesriigid püüavad säilitada olemasolevat võrdsust tasustavate puhkuste süsteemides.

b. Võrdse tasustamise direktiiv 75/117/EMÜ

Direktiivi eesmärgiks oli liikmesriikide seadusandluse harmoniseerimine. Sel ajal polnud veel selge, kas artikkel 119 on liikmesriikides otse kohaldatav, oli aga selge, et üksikisikul oli õigus hageda, tuginedes direktiivile. Direktiivi esimene artikkel selgitab, et artikkel 119 ja direktiiv hõlmavad ka võrdväärset tööd. Juhul kui palga määramisel kasutatakse töö klassifikatsioone, peab klassifikatsioon välistama igasuguse soolise diskrimineerimise. Samuti tuleb tühistada kõik kollektiiv- ja töölepingud, mis on vastuolus võrdse kohtlemise printsiibiga.

c. Amsterdami leping

Sotsiaalpoliitika roll asutamislepingus muutub oluliselt. Sotsiaalpoliitikale antakse domineeriv roll ja sotsiaalseid õigusi mainitakse juba Lepingu preambulas. Võrdõiguslikkuse edendamise naiste ja meeste vahel kuulub ühenduse ülesannete hulka. Veelgi enam, artiklile 3 lisatakse teine lõige, mille kohaselt kõigis artiklis 3 osutatud meetmete puhul on ühenduse eesmärk meeste ja naiste ebavõrdsuse kaotamine ja

võrdõiguslikkuse edendamine. Endisest artiklist 119 saab uues redaktsioonis artikkel 141.

II Võrdse tasustamise põhimõtte kajastamine Eesti kehtivas õiguses

Palgaseaduse § 5 kohaselt on keelatud palka suurendada või vähendada olenevalt töötaja soost, rahvusest, nahavärvist, rassist, emakeelest, sotsiaalsest päritolust, ühiskondlikust seisundist, varasemast tegevusest, usulistest, poliitilistest või muudest veendumustest ja suhtumisest kaitseväeteenistuskohustusse. Keelatud on palka vähendada olenevalt perekonnaseisust, perekondlikest kohustustest, kuuluvusest kodanike ühendustesse ning töötajate või tööandjate huvide esindamisest.

Probleemid:

- 1)** Säte kehtib töösuhete kestel ja ei välista juba töösuhete alguses määramast soo alusel erinevat palka nais-ja meestöötajatele
- 2)** Jääb selgusetuks, kas on vajalik võrdlusobjekt, et tugineda sellele sättele, samuti see, kas säte kehtib võrdse ja võrdväärse töö teostamisel.
- 3)** Kohtulik kaitse. Jääb selgusetuks, millised on isiku võimalused kaevata diskrimineeriva kohtlemise üle. Puuduvad vastavad eriorganid ja sanktsioonid
- 4)** Kaebuse esitaja kaitse. Puudub isiku kaitse, kes nõudes võrdse tasustamise rikkumise eest hüvitust, on esitanud kaebuse oma tööandja vastu.

III Võrdne ja võrdväärne töö. Mõisted

- a. võrdne töö
- b. võrdväärne töö
- c. otsene diskrimineerimine. Selle all tuleks mõelda naiste ja meeste ebavõrdset kohtlemist, kusjuures selle kohtlemise eeltingimuseks on isiku sugu.
- d. kaudne diskrimineerimine. Iseenesest neutraalne kriteerium, norm, säte, töö juhatamine vms. võib osutada diskrimineerivaks kui sellest saab kasu tunduvalt rohkem ühe soo esindajaid kui teise soo.

IV Erinevad teooriad, mis seletavad meeste ja naiste palkade erinevusi

a) Inimkapitaliteooria kui neoklassikaline teooria. Lähtepunkt on selline, et vabal turul määratakse hinnad ja palgad alati pakkumise ja nõudmisega. Töötasu kajastub tootmise väärtusel, mida töötaja teatud ajaintervalli sees toodab. See tähendab, et töötajatel on erinevad palgad, kui nad erinevad oma produktiivsusest või kui nad valmistavad kaupu, mis on turuväärtuselt erinevad. Neoklassikute arvates viib katkendlik naiste töökarjäär tingituna vastutusest perekondlike kohustuste ees võrreldes mehega väiksemale seotusele tööturul, lühemale töökarjäärile, vähematele töökogemustele ja seetõttu vähemale inimkapitalivõimele.

b) Tööturu segmentatsiooniteooriad. Nende teooriate esindajad lähtuvad sellest, et tööjõu jaotumist ei saa selgitada mitte ainult läbi ökonoomiliste, vaid ka läbi sotsiaalsete, institutsionaalsete ja poliitiliste tingimuste ja reeglite. Kogu tööjõuturg jaguneb reaks

osaturgudeks. Sellised osaturud erinevad hõivatusestabiilsuse, töötingimuste, karjäärivõimaluste ja kvalifikatsiooninõuete poolest, samuti ka palga suuruselt.

c)naiste töövõime kontseptsioon. Naiseliku töövõime kontseptsioon eeldab, et töövõimeliste naiste strukturealne halvemasse olukorda jätmine paljastub üksnes tööturust lähtuvast selgitus- mudelist. Naiste ühiskondlik positsioon ja soospetsiifilised ülesanded- ja rollijaotus tuleb kaasata naiste diskrimineerimise selgitamisse tööpostil .

On tõsiasi, et privaatne, perekondlik eluplaneerimine ja aktuaalne elusituatsioon määrab tööalaseid otsustusi ja võimalusi naistel olulisemalt tugevamini kui meestel. Ostner (1978) ja Beck-Gernsheim (1976) räägivad ühiskondlikest ajalooliselt tingitud "naiseliku töövõime reproduktsioonile suunatusest". Beck-Gernsheimi järgi kajastuvad järgnevalt paljud soospetsiifilised võimed, st. võimete erinevused igal tööjaotusel, mis erinevate töövaldkondade nõudmistele just täpselt vastavad.

Väljunditeks on muuhulgas spetsiifilised naiselikud ametivaliku hoiakud, ametimotivatsioon ja töö funktsioonide täitmine. Naiste reproduktsioonile suunatus on tihedas seoses teatud huvi puudumisega ameti nõudmistesse (konkurents, ettevõtlus, karjäär, prestii.). Esiplaanil asub palju enam sisuline

funktsioonide täitmine ise. Seega on naised teatud määral võimetud ja tahtetud esitamaks karjäärihuvid ülesannete täitmise ette ja neid enda kasuks pöörata.

Sellise naiste karjäärihuvi defitsiidi põhjus seisneb traditsioonilises tasustamata reproduktsioonitöö väärtusetuses, sest kes on harjunud oma töö eest peaaegu mitte mingit vastutasu saama (nagu näiteks naine kodus), on rõõmus, kui ta üleüldse midagi saab. Kodutöö väärtusetus on niisiis naise palgatöö ebatavalise odavuse põhjus.

Võrdõiguslikkus Eestis

Marika Linntam, TÜ õigusteaduskond

Ühinemine Euroopa Liiduga on heitnud uut valgust ka naiste ja meeste võrdõiguslikkusele, Eesti taasiseseisvumise ja majandusliku arengu taustal mõnevõrra varju jäänud alale. Võrdõiguslikkust on hakatud tunnustama kui olulist sotsiaalpoliitilist eesmärki ning on võetud suund selle iseseisvale reguleerimisele ka seadusandluses - Sotsiaalministeeriumis on alustatud "Soolise võrdõiguslikkuse seaduse" väljatöötamist, mis näitab meie valitsuse poliitilist tahet otsida lahendust soolise ebavõrdsuse probleemile. Vastavad poliitilised kohustused rahvusvahelisel tasandil võeti inimõiguste paktide allkirjutamisega ning otsusega astuda Euroopa Liitu. Kavandatud seadus on järjekordseks sammuks teel demokraatliku ühiskonnamudeli saavutamisele Eestis ning aluseks edasisele arengule soolise võrdsuse suunas.

Eesti Põhiseaduses on sätestatud naistele ja meestele võrdsed õigused *de jure*. Reaalsuses esineb aga ebavõrdsust nii tööturul kui konkreetsetel töökohtadel, otsustamise tasandil, meedias, hariduses, rääkimata diskrimineerimise juhtudest konkreetsete indiviidide tasandil - mitteväärtustavast käitumisest kuni füüsilise naistevastase vägivallani. Mis aga kõige tähtsam - võrdõiguslikkust peegeldavad soolised

stereotüübid on kinnistunud inimeste mõttemaailmas ning eelarvamuslikku suhtumist taastoodetakse pidevalt nii indiviidi, grupi kui ka ühiskonna tasandil. Samas ei erine Eesti olukord faktiliselt teistest Euroopa riikidest (kui mitte arvestada Põhjamaid). Peamised erisused esinevad poliitilise tahte väljendamises *expressis verbis* ja meetmetes, mida soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks rakendatakse. Euroopa Liidu Komisjon on rõhutanud, et liikmestaatuse saamiseks peavad kandidaatriigid mitte ainult tagama naistele ja meestele võrdsed õigused, vaid looma ka mehhanismid nende elluviimiseks.

Riigi kohustus on nende eesmärkide saavutamiseks aktiivselt tegutseda ning vajaduse korral rakendada ka positiivseid meetmeid, sh tõsta rahva teadlikkust oma inimõigustest ja rahvusvaheliselt tunnustatud väärtustest ning normidest. Rahva heaolu tagamine ja ühiskonna arengu soodustamine peab olema iga riigi sisemiselt tunnetatud kohustus. Selle poole püüdlemisel ei saa jätta tähelepanuta enam kui poolt riigi elanikkonda puudutavat ja kõiki eluvaldkondi läbivat soolist ebavõrdsust, selle põhjusi ning selle elimineerimise võimalikke viise. Sooline võrdõiguslikkus ei ole vaid eesmärk iseeneses – see on vahend, mis aitab kaasa üldisele sotsiaal-majanduslikule arengule ning õigluse edendamisele.

Viimastel aastatel on Eestis toimunud märgatav areng suhtumises soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Pekingi konverentsil 1995.a. Eesti raportis esitatud strateegilised suunad on suures osas ellu viidud. Pidevalt toimuvad koolituskursused riigiametnikele, kes on vastavalt Amsterdami lepingule kohustatud soolist võrdõiguslikkust edendama. Viimasega seonduvaid probleeme on üha rohkem hakanud kajastama meedia, võttes suuna rahva teadlikkuse tõstmisele. Võimatu on täpselt teada korraldatud seminaride ja rahvusvahelisel tasandil loodud kontaktide arvu. Avalikes huvides on loodud mitmeid valitsusväliseid organisatsioone, väljastama on hakatud sootundlikku statistikat. Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on tehtud enam kui käesoleva kokkuvõtte piiratud maht kirjeldada lubab. Üha laienev probleem nägevate inimeste ring lubab eeldada, et initsiatiivi ja tahet soolise võrdõiguslikkuse arendamiseks jätkub ka tulevikus. Riigi ülesanne on peale seadusandliku raamistiku loomise tagada ka teiste meetmetega naistele ja meestele võrdsed võimalused nende elu puudutavate valikute tegemisel, mis lähtuksid isikuomadustest ning ei baseeruks väljakujunenud soolistel stereotüüpidel - sellise olukorra saavutamine tõstaks märgatavalt nii naiste kui meeste, seega meie kõigi elukvaliteeti.

Euroopa sotsiaalharta

Mari-Liis Sepper, TÜ õigusteaduskond

Euroopa sotsiaalharta üldine iseloomustus

Euroopa sotsiaalharta (edaspidi ESH või harta) kirjutati alla 1961. aastal Torinos ja see jõustus 1965.a peale viie riigi poolt ratifitseerimist. ESH eesmärgiks on parandada kodanike elamistingimusi ja edendada sotsiaalset heaolu. Harta sisaldab selliseid põhivabadusi nagu õigus tööle, õigus õiglasele tasule, õigus organiseeruda ja pidada kollektiivseid läbirääkimisi. Harta oli ka esimene rahvusvaheline leping, mis tunnustas õigust streikida. Samas pole harta sugugi vaid töötajate õigusi kaitsev dokument. Paljud selle artiklid reguleerivad sotsiaalhoolduse teenuseid, kehtestavad üldisi nõudeid

sotsiaalpoliitika sfääris jne. Harta on elav, arenev ja dünaamiline dokument, mille tõenduseks on see, et hartaga reguleeritud suhete ringi on laiendatud lisaprotokollidega ning Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta koostamisega. Viimasel kujul plaanibki hartat maikuu ratifitseerida Riigikogu. Riik, kes soovib Euroopa sotsiaalharta ühineda, peab ratifitseerima vähemalt kuus artiklit dokumendi II osa üheksast artiklist, kogu harta peale aga kuusteist artiklit või kuuskümmend kolm numereeritud lõiget.

ESH rakendamise süsteem

Kuna lähitulevikus plaanib ESH-ga ühineda ka Eesti, tahaks siinkohal välja tuua need kohustused, mis järgnevad ratifitseerimisele ja, millised on need institutsioonid, kes nende täitmist kontrollivad. Kõik harta liikmesriigid peavad iga kahe aasta tagant koostama raporti, kus antakse ülevaade sotsiaalõiguste komitee poolt määratud artiklite rakendamise olukorrast liikmesriigi siseriiklikus õigussüsteemis. Teiste sõnadega öeldes, esitatakse Sotsiaalõiguste komiteele (ingl. k. European Committee of Social Rights, endine Euroopa sotsiaalharta sõltumatute ekspertide komitee) kokkuvõtte, mis koosneb asjakohasest seadusandlusest, mis reguleerib samu valdkondi, mida harta artiklidki ning statistilistest näitajatest, mis kajastavad tegelikku elu.

Euroopa sotsiaalharta rakendamise ja järelevalve organid on: **1)** Sotsiaalõiguste komitee, kuhu kuuluvad Ministrite Komitee esindajad ja ILO (Rahvusvaheline Töö Organisatsioon) vaatlaja, vaatab läbi liikmesriikide raporteid; **2)** valitsustevaheline komitee, kes valmistab ette Ministrite Komitee otsuseid, võttes arvesse sotsiaalseid, majanduslikke ja muid poliitilisi kaalutlusi, et valida välja situatsioone, mis kõigile liikmesriikidele siduvalt, oleks reguleeritud Ministrite Komitee soovitusel; **3)** Ministrite Komitee, kes annab liikmesriikidele, kelle praktika pole päriselt vastavuses harta nõuetega soovitusi. Osaliselt on selle mehhanismiga seotud ka Parlamentaarne Assamblee, kes kasutab Sotsiaalõiguste komitee arvamust perioodiliselt toimuvate sotsiaal- poliitika debattide alusena.

ESH ja võrdõiguslikkus

Täpsustaksin, et rääkides artiklitest, millega Eestil pole esialgu plaanis ühineda, pean võrdõiguslikkuse kõrval silmas ka artikleid, mis sätestavad eriregulatsiooni naissoost isikutele. Näitena võib tuua seksuaalset ahistamist keelustava artikli, kus välistamata selle rakendamist ka meeste puhul, on tõenäolisem, et tegelikus elus omab kõne all olev artikkel suuremat tähtsust naistele. Võrdõiguslikkust käsitlevad Euroopa sotsiaalharta kõige otsesemalt artikkel 4 "Õigus saada õiglast töötasu" lõige 3, mille tulemuslikuks rakendamiseks kohustuvad lepingupooled tunnustama mees- ja naistöötajate õigust saada võrdse töö eest võrdset tasu; artikkel 20, mis sätestab õiguse võrdsetele võimalustele ja võrdsele kohtlemisele töö- ja kutseküsimustes soost sõltumata. Tagamaks oma kodanikele seda õigust, kohustuvad lepingupooled seda tunnustama ning võtma meetmeid, tagamaks või edendamaks selle rakendamist erinevates valdkondades (töö saamine, kaitse vallandamise vastu, ümberõpe, töösuhte- ja töötingimused, karjäär, kaasa arvatud edutamine jms). Ning artikkel 26, mis reguleerib õigust väärivale kohtlemisele töökohal. Täpsemalt tähendab see seksuaalse ahistamise alase teadlikkuse tõstmist, töökohal ahistamise ära hoidmist ning töötajate kaitsmiseks niisuguse käitumise eest, samuti sobivate meetmete rakendamist. Eelpooltoodule lisaks

on hartas artiklid, mis sätestavad soodustused emaduse korral ja mis puutub naiste suuremasse koormusesse koduses elus ning selle kõige ühildamisse tööl käimisega. Need artiklid on Eestil plaanis üldjuhul ratifitseerida, kuid sarnased sätted on olemas ka Eesti siseriiklikus seadusandluses.

Eesti Vabariigi sotsiaalministeeriumi 1997. a. moodustatud parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta ratifitseerimise ettevalmistamise asjatundjate komisjon, mille esimeheks nimetati tollane sotsiaalminister Tiiu Aro, otsustas oma ettevalmistava töö tulemusena mitte ratifitseerida eelpool nimetatud artikleid.

Põhjendati seda kolme järgmise argumendiga:

- 1)** nende artiklite ratifitseerimine tooks kaasa suuri täiendavaid kulutusi;
- 2)** nende artiklite osas ei saa Eesti olukord hiljemalt esimese aruande esitamise ajaks või Euroopa Liiduga eeldavata ühinemise ajaks vastama harta sätetele ning et
- 3)** konkreetsetel artiklitel puudub case law (praktika) või isegi aruande vorm ning harta sätte sõnastuse põhjal on raske otsustada, kuidas seda sätet võidakse tulevikus tõlgendada.

Sellistele põhjendustele toetudes on arvatud, et sarnaselt mõnele teisele rahvusvahelisele leppele (näiteks Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Konventsioon) peab siseriiklik seadusandlus hartaga ühinemise korral selle sätetega juba vastavuses olema. See on aga vaieldav. Tooksin paar argumenti, miks kõne all olevate artiklite ratifitseerimine Eestile kasulikum oleks olnud, kui nende ratifitseerimata jätmine.

Esiteks, siseriiklikku seadusandlust tuleks ESH nõuetega vastavusse viima hakata juba praegu, isegi kui me selliseid "kriitilisi" artikleid ratifitseerinud pole. Kui ratifitseeritaks ka need artiklid, mille nõuete-kohase rakendamise suutlikkuses Eesti riik kindel pole, kiirendaks see vaid seadusandluse vastavusse viimist Euroopa Liidu ja ESH nõuetega. Tõepoolest ka Euroopa Liidul on siin oma osa, kuigi algselt on ESH Euroopa Nõukogu (Council of Europe) poolt koostatud dokument. Hartat kui olulist sotsiaalseaduse alast riikide vahelist lepet on EL tunnistanud 1997. aasta Amsterdami lepingus. Seega on Eestile, kui tulevasele EL liikmele, harta ratifitseerimine võimalikult suures mahus ainult eeliseks.

Teiseks pole harta eesmärk kunagi olnud ega saa arvatavasti ka lähitulevikus olema liikmesriikide eksimuste ja kohustuste täitmata jätmise eest karistamine. Sanktsioneerimise mehhanism sotsiaalharta puhul lihtsalt puudub. Pisut teistsugune oleks olukord, kui Eesti Vabariik otsustaks ühineda Lisaprotokolliga kollektiivkaebuste süsteemi kohta, mis tõepoolest lubab teatud valitsusvälistel organisatsioonidel oma äranägemisel riigi tegude või tegemata jätmiste peale Sotsiaalõiguste komiteele kaevata. Kuid ka sel juhul pole tagajärg mitte midagi muud kui soovitus, mille annab Ministrite Komitee. Raporteid tuleb aga kirjutada ka nende artiklite kohta, mida ratifitseeritud pole. Oma kohustusi peaks riiki sundima täitma hoopis avalikkuse, st teiste liikmesriikide poliitiline surve, mis soovitusele järgneb. Ka paljud EL liikmesriigid ei täida vastavaid harta artikleid nii nagu nõuab seda ESH sõnastus ja mõte. Nagu juba mainitud, viitab sellisel juhul puudustele ESH järelevalve institutsioon. Asjale võib

läheneda ka sellest küljest, et pidada selliseid "ekspertide" nõuandeid Eestile kasulikuks, mis hõlbustaks ühinemisest peale oma siseriiklikke seadusi võimalikult harta sätete mõtte kohaselt vastavusse viia.

Võtmaks kokku eelpool käsitletut, võib Eesti teguviisi võrdõiguslikkuse artiklite suhtes, põhjendada mitte valmisolekuga tunnustada viimaste tähtsust tänapäeva sotsiaal- ja tööõiguse sfääris. ESH, mille ratifitseerimine on päevakorda tõusnud peaasjalikult Euroopa Liiduga liitumisläbirääkimiste tõttu, on tinginud selle, et pole proovitudki muuta Eesti Vabariigi võrdõiguslikkuse poliitikat ja sellest lähtuvalt oma kodanike heaolu. Jääb vaid üle loota, et võrdõiguslikkuse printsiipide Eesti seadusandlusse sisse viimine selle tõttu määramatusse tulevikku ei lükkuks.

Sotsiaalharta ja EL-ga liitumise tingimused eestlastele

Ivi Masso, Kesk-Euroopa Ülikool

Tunnistagem: ka naiste õigused on inimõigused.

Euroopa Nõukogu Sotsiaalharta on üks olulisi rahvusvahelisi inimõigusi sätestavaid dokumente. Selles fikseeritakse eurooplaste sotsiaalsed ja majanduslikud õigused, milleta muud inimõigused ja vabadused jäävad paljudele vaid sõnakõlksuks.

Sotsiaalharta punktid 4.3, 20 ja 26, mis on käesoleva arutelu tähelepanu keskmes, puudutavad kõik naiste ja meeste võrdsust tööelus. Kuigi tööga seonduvaid õigusi ei loeta üldiselt esmaste, kõikide valitsuste poolt

tingimata täitmisele kuuluvate inimõiguste hulka, on võrdsus seaduse ees kõikides rahvusvahelistes inimõiguste konventsioonides nimetatud kui üks esimesi, alustpaneavaid õigusi. Seega peab ka tööelu reguleeriv seadustik kaitsma kõiki võrdselt.

Kogu õhtumaa poliitiline kultuur, sealhulgas inimõiguste mõiste, rajaneb iga isiku inimväärikuse ja võrdväarsuse põhimõttele. Ometi on ka selle kultuuri raames võideldud kõvasti selle eest, et need mõisted tõepoolest kõikide inimeste kohta käiksid. Feministide ja muude inimõigusaktivistide töö tulemusena on tsiviliseeritud maailmas nüüdseks enesest- mõistetav, et inimõigused on kõikide inimeste, ka naiste, õigused. Diskrimineerimine soo või muude sünnipäraste, moraalselt ebaoluliste omaduste põhjal on mõistetavalt üks euroopaliku kultuuri tõsisemaid tabusid.

Eesti valitsus näitas seega, otsustades eelmainitud sotsiaalharta punkte veel mitte ratifitseerida, et me ei ole küpsed sellise poliitilise kooslusega ühinema. Nii kaua, kui meil ei mõisteta sugudevahelise võrdsuse olulisust, ei mõisteta meil ka lääneliku poliitilise kultuuri ABC-d. Samal ajal, kui sotsiaalministeeriumis töötatakse välja võrdõiguslikkusega seotud seadustikku, peaks ühiskond laiemalt töötama väärtushinnangutega – näib, et Eestis on veel palju ebakindlust selle üle, missuguseid väärtusi tahetakse tunnustada ja missugusesse kultuuripiirkonda kuuluda.

Kui võrdset palka puudutavad küsimused nõuavad tihti majanduslikku ekspertiisi, siis harta punkt 20 puudutab selget ja lihtsalt mõistetavat diskrimineerimist – näiteks teatud

töö pakkumist ainult meestele. Selle lubamine, mis on Eestis veel norm, on vastuolus mitte ainult Eesti enda konstitutsiooniga, vaid ka esmaste võrdsete võimaluste põhimõtetega. Kuigi seaduslik otsese diskrimineerimise keeld ei taga veel kaugeltki võrdsust, on see absoluutselt vajalik esimene samm, ilma milleta ei ole mingit olukorra paranemist loota. Kaudsemalt puudutab ka punkt 26 võrdseid võimalusi. Tuleb teadvustada, et ahistamine on seksuaalse vägivalda alaliik, mis võib olla tõsiseks takistuseks naiste edenemisele tööelus, ja mida tuleb võtta, nagu muudki seksuaalset vägivalda, kui tõsist kuritegu.

Võrdõiguslikkuse normide kehtestamise vastu on vaieldud vihjates majanduslikele võimalustele ja üldiste hoiakute mahajäämusele. Mõlemal juhul on aga küsimus eelkõige poliitilise tahte puudumisest. EU annaks Eestile head raamid ja motivatsiooni liikuda võrdõiguslikuma ühiskonna poole. Samas ei saa EU oma direktiividega meie ühiskonda muuta, kui selleks koha peal tahtmist ega valmidust ei ole. Seaduste vastu võtmisega ei saa oodata, kuni hoiakud muutuvad – kui küsimus oleks ainuüksi hoiakutes, poleks seadusi üldse vaja. Hoiakud ja seadused on omavahel seotud ja mõjutavad teineteist vastastikku.

Eesti naine ei tunnista end meeleldi feministiks. Samas näitavad uurimused, et eesti naine on eesti mehest tunduvalt enam mures töökoha leidmise pärast – seda hoolimata haridustasemest ja kogemusest. Õiglane, Euroopa normidele vastav võrdõiguslikkus-seadusandlus aitaks naistel oma õigusi teadvustada ning neid ka nõuda. Võrdsus tööelus ei ole mingi tähtsusetu juriidiline pisiasi – igapäevase elu lisaks mõjutab naiste tööpositsioon ka nende vaba aja hulka ja seega näiteks poliitikas osalemise võimalust, majanduslikku olukorda, ühiskondlikku positsiooni ja enesehinnangut.

Selleks, et Euroopa Liitu minna, peab Eesti mitte ainult võtma vastu minimaalse nõutud hulga punkte ja norme omal valikul poliitilise eliidi maitse järgi, vaid tunnistama ka sisuliselt Euroopa põhiväärtusi. Põhjamaade kultuuri piirkonda kuulumine lisab Eesti jaoks veelgi moraalseid nõudmisi võrdõiguslikkuse tunnistamisel. Sugudevaheline võrdsus on areneva tsiviilühiskonna lahutamatu osa ja eeldus, mitte luksus, millega võib oodata, kuni muud asjad on ühiskonnas korras.

Eesti naisorganisatsioonide seisukoht sotsiaalpoliitika mõjutamise suhtes seoses sotsiaalharta mitteratitiseerimisega Riigikogus

Kati Hammer-Pratka, TPÜ RASI perekonna- ja kultuurisotsioloogia osakonna teadur

Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus soovis seoses sotsiaalharta artiklite 4 (õigus saada õiglast töötasu), 20 (võrdsed võimalused ja võrdne kohtlemine töö- ja kutseküsimustes soost sõltumata) ja 26 (õigus säilitada töökohal väarikus) mitteratitiseerimisega Riigikogus teada saada, mida naisorganisatsioonid sotsiaalharta üldse teavad. Selleks koostasid Voldemar Kolga ja Kadri Josua küsimustiku (vt lisa 1), mis saadeti 80-le naisorganisatsioonile üle Eesti.

Vastuseid laekus 42, ühe ankeedi erineva sõnastuse tõttu on alljärgnevalt kokkuvõtteid tehtud 41 ankeedi põhjal.

Teadlikkus sotsiaalharta seotud probleemidest

Sotsiaalharta oli vastanute hulgas kuulnud enamuse - 30 organisatsiooni, 9 ei olnud sellest kuulnud ja 2 organisatsiooni jätsid küsimusele vastamata. Teatud hämmingut tekitab aga tõsiasi, et mõned nende hulgas, kes vastasid, et nad sotsiaalharta seotud probleemidest kuulnud ei ole, loetlesid järgneva küsimuse vastusena üles erinevaid allikaid, kust nad sotsiaalharta artiklite mitteratifikatsioonimise kohta informatsiooni on saanud.

Kui küsimustikule vastanud naisorganisatsiooni esindaja ise sotsiaalharta kuulnud on, ei ole ta üldse ega ka oma organisatsiooni teiste liikmete teadlikkuse suhtes sugugi nii optimistlik. Suurem enamuse (28 vastajat 41-st) ei uskunud, et need probleemid iga inimese teadvusse jõudnud on ("ei ole nõus" või "ei ole üldse nõus" vastava väitega). Täiesti nõus ja nõus olid väitega 5 organisatsiooni, 7 ei osanud selles küsimuses seisukohta võtta ja üks organisatsioon jättis küsimusele vastamata. Oma organisatsiooni liikmete teadlikkust hinnati kõrgemaks, kuid ka siin arvasid 17 vastajat (peaaegu pooled), et nende organisatsiooni liikmed ei ole teadlikud sotsiaalharta ja selle ümber tekkinud diskussioonist. Isekeskis oli sotsiaalharta küsimusi arutanud 18 naisorganisatsiooni.

Arvamused sotsiaalharta ratifikatsioonimata artiklite teemadel

Seda, et Riigikogu need artiklid ratifikatsioonimata jättis, pidas igati mõistlikuks teoks (põhjendusel "Pole vaja ratifikatsioonimise seadusi, mida Eesti täita ei suuda") 13 vastajat, enamuse (22 vastajat) ei olnud sellega siiski nõus ja 6 organisatsiooni jäid kahtlevale positsioonile ("ei oska öelda").

Suhtumist artiklisse 20 uuriti väitega, et mehed peaksidki saama võrdväärse töö eest rohkem palka kui naised. Minu üllatuseks nõustus sellega 4 naisorganisatsiooni (3 oli "täiesti nõus" ja 1 "nõus"). Enamik (35 organisatsiooni) siiski nii ei arvanud ja 1 vastaja jäi kahtlema. Nõustumine võib olla tõsimeelne, kuid mulle jäi siiski mulje, et tegemist oli eksitusega tänu segadusele küsimustiku ülesehituses. Need, kes ebavõrdse palgaga nõustusid, arvasid ka nimelt, et riik ei peaks inimväärse elu tagamiseks sugugi pingutama. Tundub, et vastavad küsimustiku täitjad ei jälginud täpselt, mida nende vastused 1-5 tähendasid.

8 vastajat nõustusid väitega, et solvav käitumine teise sugupoole suhtes (artikkel 26-teemaline küsimus) pole Eestis üldse probleemiks, 11 jäi kahtlema ja enamik (22) arvas, et probleem siiski eksisteerib. Artikkel 4 sotsiaalharta stipuleerib, et "kõigil töötajatel on õigus saada õiglast töötasu, mis on piisav neile ja nende perekondadele inimväärse elatustaseme tagamiseks." Väitega, et riik peaks tegema kõik inimväärse elatustaseme saavutamiseks ja vaesuse vähendamiseks, nõustus 36 organisatsiooni, 4 ei olnud sellega üldse nõus.

Suurem enamuse (37 organisatsiooni) arvasid, et poliitilised parteid peaksid oma seisukohad võrdõiglikkuse küsimuses rahvale selgelt välja ütleva. Vajadust sotsiaalharta ratifikatsioonimist jälgiva naisorganisatsioonide võrgustiku järele tunnistas 29 vastajat 41-st, niisiis enamuse. 7 vastajat ei osanud seisukohta võtta ja 5 organisatsiooni polnud võrgustiku loomise vajadusega nõus.

Riigikogu otsustajana ja mõjutatavana

Enamik (34) vastajatest ei nõustunud väitega, et antud küsimuses on otsustajaks Riigikogu ning seega pole probleem "meie asi". Riigikogu mõjutamiseks välja pakutud erinevate mooduste

(protestikirjad, apellatsioon Riigikogule, apellatsioon rahvusvahelistele organisatsioonidele, protesti-meeleavaldus Toompeal) seast sai enim poolthääli protestikirjade saatmine (27 vastajat nõustus väitega, et selline viis RK mõjutamiseks oleks otstarbekas), sellele järgnes apellatsiooni kirjutamine RK-le (25 nõustajat), siis apellatsiooni kirjutamine rahvusvahelistele organisatsioonidele (14 poolthäält) ja kõige vähem nõustuti naiste protesti-meeleavalduse otstarbekusega (10 häält).

Reaalselt mõne protestiaktsiooniga liitumisega nõustus 13 organisatsiooni, 13 jäi kahtlema ja 11 ei olnud nõus. Protestiaktsioon, mida kõige tihedamini mainiti kui sellist, millega vastaja organisatsioon reaalselt liituks, oli protestikirjade ja apellatsioonide kirjutamine (seda mainis 9 vastajat).

Kokkuvõte

Kokkuvõtteks võiks öelda, et teie kui naisorganisatsioonid olete sotsiaalharta teemadel üldisest publikust enam informeeritud (mis ka loomulik on, kuna nimetatud teema just eriti teid puudutab). Enamik naisorganisatsioone Riigikogu-poolse artiklite mitteratifikatsioonidega nõus ei ole ning otsustajate mõjutamiseks peetakse otstarbekaks kirjutada protestikirju ja apellatsioon Riigikogule ja/või rahvusvahelistele organisatsioonidele. Ka nähti vajadust naisorganisatsioonide võrgustiku loomiseks, mis jälgiks sotsiaalharta ratifikatsioonide teostamist.

Naisemünt

Kalli Klement, Põhjamaade Ministrite Nõukogu juhataja

Naisemünt on muidu täitsa tavaline Rootsi kroon, aga sellel puudub segmendisuurune osa. Naisemünt ei ole võrreldes mehemündiga täiuslik. Selle sümboliga alustasid kolm Rootsi ametühingut (koondarvuga 300 000 naisliiget) vahetult enne riigikogu valimisi aastal 1998 kampaaniat, juhtimaks tähelepanu faktile, et naiste töötasu on meeste töötasust madalam.

Kuigi ÜRO nimetas 1995. aastal Rootsit maailma kõige võrdõiguslikumaks maaks, on naiste keskmine palk Rootsis 80 % meeste palgast. Eestis on erinevus veelgi suurem.

1998.a. oli naiste keskmine palk 74% meeste omast nii avalikus kui erasektoris(1). Kui uurida lähemalt erasektorit, siis on pilt veel süngem. Võrdlev uurimus palgaerinevuste kohta vanades ettevõtetes (loodud enne 1988) ja uutes ettevõtetes (loodud peale 1988) näitab, et erasektoris on meeste ja naiste palgaerinevus

suurem kui avalikus sektoris. Seda eriti uutes ettevõtetes, kus meeste palk on 44% suurem kui naistel(2).

Et naisemündil puudub segmendiosa, sõltub mitmest asjaolust. Sageli seletatakse palkade erinevust töötaja vanusega, väljaõppega, tööülesannetega, vilumusega ja pädevusega. Sageli on palgaerinevus tõesti nimetatud faktoritest tulenev. Siiski ei paranda see asja, kuna ka nendes kriteeriumites peitub meeste ja naiste vaheline ebaõiglane olukord. Eestis on 34% tippametnikest ja kõrgetest positsioonidest hõivatud naiste poolt. See on langus, kuna 1989.a. oli see protsent 40(3). Palkade erinevus oli pidevalt olnud 25%, vahe hakkas aga laienema viimase kümnendi jooksul. Naised, kes on siiski jõudnud juhtivtöötaja ametikohale, saavad madalamat palka kui mehed sõltumata sellest, et naistel on kõrgem haridus kui meestel.

Naised kaotavad palgatõususe ka lapsi sünnitades. Naiste poolt hõivatud tööd on tihti madala palgaga, samas kui meeste poolt hõivatud tööd võimaldavad kõrgemat palga. Kuna naised töötavad meestest enam lühendatud tööajaga, on nende palgad ka sellepärast madalamad. Et naiste palgad on madalamad, on neil ka väiksem haigustoetus ja pension. Rootsis on leitud, et isegi kui need mainitud asjaolud arvestusest välja jätta, jääb alles 5 % naiste ja meeste palgavahest. Ainuke seletus sellele vahele on sooline diskrimineerimine.

Naisemünt on loodud Rootsi ametiühingute poolt, selleks et ülalnimetatud asjaolule tähelepanu pöörata.

Eesti meeste ja naiste töötasude erinevus on isegi suurem kui Rootsis. Kas on aeg Naisemündile Eestis?

- UNDP (1999): Estonian Human Development Report 1999. Tallinn.
- Antile J., Ylöstalo P (1999): Working Life Barometer in the Barometer in the Baltic Countries 1999, Ministry of Labor
- Ministry of Social Affairs and UNDP (2000): Towards a Balanced Society, Tallinn

---

ENUTi Ümarlaud

Marika Truumure, Ümarlaua koordinaator

ENUTi eesmärgiks on jagada informatsiooni Eesti ühiskonnas valitsevate probleemide ja tendentside kohta. Inimeste informeerimiseks ja kriitikameele tõstmiseks hakkasime 1999.a. 28.oktoobrist korraldama vestlusringe kõigile huvilistele. Tegu on tavapärasest loengust veidi erinevas vormis läbi viidava üritusega. Lühikesele, maksimaalselt tund aega kestvale loengule järgneb võimalus diskuteerida käsitletava teema üle. Ümarlauast osavõtjaid peaks julgustama vabamalt küsimusi esitama ja oma arvamust avaldama asjaolu, et loengu läbiviija istub koos teistega sama laua taga. Nii ületatakse tavapärane õpetaja ja õpilase vahel valitsev suhe. Iga vestluses osaleja toob diskussiooni kaasa tükikese omast maailmast. Sedasi on võimalus teada saada, mida erinevad inimesed mõtlevad ja tunnevad.

Esimeses kahes ENUTi ümarlauas uurisime seda, kuidas mõjutab massimeedia meie hoiakuid ja suhtumist endasse ja teistesse. Kasutasime õppevideot ja vaatasime Eesti, Norra ja USA ajakirju-ajalehti. Videos oli toodud näiteid MTV muusikatööstuse poolt kasutatavast äärmiselt stereotüüpsest ja üheselt mõistetavast viisist kujutada nii naist kui meest. Modernne naine on selle arusaama järgi seksuaalselt üliaktiivne, kogu ta

energia on suunatud teda ihaldava mehe meelitamiseks ja rahuldamiseks. Meest on omakorda kujutatud kui võtjat ja tarbijat. Oma soovide saavutamiseks kasutab mees sageli ka toorest vägivalda, millele naine algselt näiliselt vastu pannes peagi alistub. Nii luuakse pilt naisest kui kellestki, kellele meeldib olla allutatud ja ära kasutatud. Vägivald ja julmus on seega naise suhtes lubatud, kuna naine näib seda tegelikult ise soovivat. Taolistel massimeediast tulevatel kuvanditel on eriti suur mõju noortele. Ohtlikuks teeb televisiooni mõju noortele ja lastele just tõsiasi, et selles eas puudub inimestel tihti veel isiklik kogemus inimsuhetest. Stereotüüpseid pilte meestest-naistest ja suhetest kiputakse võtma puhta tõena. Õppevideo lõpus oli toodud statistika 12-16 aastaste noorte arvamusest seksi ja aktsepteeritud käitumisse. Umbes pooled noortest uskusid, et vägistamine on mitmetel asjaoludel lubatud.

Ümarlaua vestlusest ilmnese, et inimesed küll usuvad massimeedia negatiivsesse mõjusse, kuid ei suuda näha iseennast mõjutatavana. Murettekitavaks peeti asjaolu, et moetööstus kasutab järjest nooremaid ja nooremaid modelle. Nii viiakse turvalisest kodust täiskasvanute maailma alles kujunemisjärgus olevad lapsed.

Beibekultuuri käsitlevas ümarlauas vaadeldi *beibesid* kui fenomeni, mille on loonud pangandus- ja börsibuumi sotsiaalne tellimus. Sellist tüüpi naine on tekkinud Eesti ühiskonnas koos hulga rikaste meestega, kelle jõukuse väliste atribuutide hulka peab kuuluma ka standardile vastav *beib*. Tekkinud tarbijaühiskonnas leidub järjest vähem ruumi vaimsete väärtuste jaoks. Beib on oma "sponsori" edu ja jõukuse visuaalseks tõestuseks. Ta on objekt, kellel puuduvad oma isiklikud soovid ja eesmärgid. Taoliste objektina käsitletavate naiste suur osakaal Eesti ühiskonnas mõjutab suhtumist naisesse üldse.

Prostitutsiooniteemalises ümarlauas tutvustati ligi viiesaja sekstöötaja hulgas läbiviidud küsimustiku tulemusi. Sekstöötajate olukord ei vasta tegelikult avalikule arvamusele hästiteenivast ja enesega rahulolevast inimesest. Prostituudid on tihti ohvrid, kellel on raske süsteemist välja pääseda. Nad on aldid nakatuma suguhaigustesse ja HIV-viirusesse. Ei suudeta enda või siis välise surve tõttu jälgida turvaseksi nõudeid.

Ümarlaud anoreksiast valgustas selle toitumishäire ajaloolist, kultuurilist ja sotsiaalset tausta. "Ideaalne keha" muutub iga aastaga järjest kõhnemaks. Kunagine seksisümbol Marilyn Monroe on tänapäeva arusaamade järgi lootusetult vormist välja. Erinevaid dieetkaupu tootvate firmade aastatulud küündivad miljardite dollariteni. Massimeedia saadab meile pidevalt sõnumeid, et me poleks rahul oma praeguse välimuse ja kehaga. Erinevatel andmetel on 2,5-5% inimestest anorektikud. Tegu on tõsise haigusega, mille avastamine on muutunud järjest raskemaks, sest sundhospitaliseerimist nõudev piirkehakaal on langenud aastast aastasse. Negatiivne suhtumine oma kehasse ja "ideaalse välimuse" poole pürgimine mõjutab inimeste enesehinnangut, pidevalt dieeti pidades jätkub meil energiat vaid selle jaoks.

Eestis puudub veel ühtne ja täpne sotsiaalse soo (gender) terminoloogia. Ka nais- ja soouuringuga tegelevad inimesed kasutavad tihti erinevate mõistete puhul erinevaid termineid. Sotsiaalse soo mõistet ja termineid käsitlev ümarlaud tutvustas huvitanutele Anu Laasi soosotsioloogia lühisõnastikku. Uurisime, mida tähendavad mõisted nagu feminism, naisuuringud, soouuringud ja meesuuringud ning milline on nende ajalooline taust. Kinnitust leidis asjaolu, et äärmiselt raske on luua ühtset soosotsioloogia

terminoloogiat. Näiteks piir sotsiaalse soo (gender) ja bioloogilise soo (sex) vahel on hägune. Pole võimalik täpselt öelda, kas nad on täiesti eraldiseisvad mõisted või mitte.

Ümarlauraa raames toimus ka kohtumine Rootsi keskkoolinoortega. Rootslased viisid ühe Tallinna keskkooliklassis läbi küsitluse sugupooltevahelise võrdsuse teemal. Samalalaadne küsitlus on kavas läbi viia ka rootslaste seas. Saadud tulemusi analüüsitakse ja võrreldakse omavahel.

Ümarlaud saab toimuma ka edaspidi ENUTi ruumides iga kuu teisel ja neljandal neljapäeval. Tavaline algusaeg on kell 18.00. Oodatud on ettepanekud teemade ja esinejate suhtes.

Kunstinäitus ENUTis

Näitusel esinevad 3 kunstnikku: Jarõna Ilo, Alice Kask ja Tuuli Lepik.

Jarõna Ilo (1955) lõpetas 1981.a. Eesti Riikliku Kunstiinstituudi graafikuna, stazheeris Prahast fotograafikat ja tegeles aastaid sügavtrükiga. Viimastel aastatel on Jarõna Ilo joonistanud. Praegu tegeleb ta suurema näituse ettevalmistamisega, millest 3 tööd on siin esindatud. See näitus on lapsepõlve mälestustest, milles eriti tähtsal kohal on olnud valgus, igatsus vabaduse ja mängulisuse järele.

Alice Kask (1976) lõpetas Eesti Kunstiakadeemia maalikunsti osakonna 1999.a. ja jätkab magistriõppes. Tal on olnud näitusi alates 1992.aastast, lisaks on ta osalenud grupinäitustel Eestis ja välismaal. Antud näitusel on üks neljast suurest maalist tema diplomitöös "Formaat diplomile".

Kolmas kunstnik Tuuli Lepik (1975) on Tallinna Pedagoogikaülikooli 5.kursuse tudeng, kelle loomingu keskmes on naistega seotud teemad. Näitusel olevad kolm tööd tegelevad teismee ja nooruse teemaga. Tema lõputöö tuleb plastilisest kosmeetikast.

Muud sündmused

11.oktoobril andis ENUTis loengu naiste elulugudest Tiina Kirss, Toronto ülikooli kaasprofessor. Peale loengut toimus Eesti naiste elulugude ingliskeelse antoloogia väljaandmist käsitlev koosolek, kus osalesid Ilvi Cannon, Rutt Hirikus (Eesti Kirjanduse Muuseum), Tiina Kirss ja Suzanne Lie.

22.-23. oktoobril toimus Paldiskis Femina Baltica seminar, kus räägiti naistest ja sõjatööstusest ning rahvuslikust identiteedist.

28.oktoobril toimus esimene Ümarlaud "Noored ja sugupool". Näidati videot "Unistuste maailmad", mis portreeteris naisi muusikavideotes.

Ilvi Jõe-Cannon, ENUTi juhatuse liige ja vabatahtlik.

Raamatukoguhoidja Maie Gross osales seminaril “Raamatukoguhoidja professionaalne eetika” 28.-**29.oktoobril**.

Koostöös Soome Instituudiga viidi **7. novembril** läbi üritus “Naiste november”. See sisaldas loenguid ja teatrietendust Soome Instituudis ning Tiina Pystyneni näituse avamist ENUTi ruumis. Näitus oli üleval kuni jaanuari esimese nädalani.

11.novembril toimus ümarlaura kohtumine, kus Suzanne Lie rääkis naiste kujutamisest moeajakirjades.

AIDSi tugikeskuse juhataja Nelli Kalikova pidas **15.novembril**. ENUTis loengu teemal “Kas armudes mõtled AIDSile?”

25.novembri ümarlaura kohtumist juhatas Julia Šamarina, Tallinna Pedagoogikaülikooli lektor. Teemaks oli “Beibekultuur Eestis”.

9.detsembril viis Katrin Kivimaa läbi ümarlaura teemal “Mis on feminism? Mis on sugupool (gender)?”

Järjekordne ümarlaura kohtumine leidis aset **13.jaanuaril**. Teemaks oli siis “Anoreksia” ning ettekande tegi Tiina Aunin, Tallinna Pedagoogikaülikooli professor ja ENUTi juhatuse liige.

27.-29. jaanuaril käis Selve Ringmaa Vilniuses Norra Nais- ja Pereorganisatsioonide Liidu poolt korraldatud NGOde tegevuse arendamise seminaril.

2.-9.veebruari osales Selve Ringmaa La Strada seminaril “Inimkaubandus naistega” Amsterdams, Hollandis.

9.-11.märtsil osalesid Eed Hõimoja, Kristiina Luht ja Suzanne Lie 2. Läänemeremaade Naiste Konverentsil Helsingis. Konverentsi teemaks oli “Sugude võrdsus ja tulevik”.

Ümarlaud laste seksuaalse ärakasutamise teemal leidis aset **9.märtsil**.

16.märtsil esines ENUTis loenguga Toulouse ülikooli professor Eric Millard, teemaks oli “Sooline võrdõiguslikkus Prantsuse seadusandluses”.

Tulevikuplaanid

Maikuus toimub konverentsi “Eesti naised Euroopa Liidu kodanikena” nn. jätkuseminar teemal “Naiste ja vähemuste õigused Euroopa Liidus”. Seminari täpne toimumisaeg ja konkreetsed teemad pannakse paika konverentsi ajal samanimelises töögrupis.

Kavas on ka väiksem seminar, mis on pühendatud tulevikuplaanide arutamisele ja mille põhirõhk on ENUTi programmi kaudu oluliste teemade tõstatamine. Osalema kutsutakse erinevate organisatsioonide esindajad.

2.mail kell 16.00 annab ENUTis loengu Carol Kahn, seksuoloog ja Modesto Kalifornia Naiste Teabekeskuse rajaja. Loengu pealkiri on "Normaalne" mehelik ja naiselik seksuaalsus ning nende mõju soorollidele." Järgmisel päeval kell 17.00 toimub Ümarlaua raames Carol Kahni loeng "Noored ja seks". Anonüümseid küsimusi võib anda paberil enne ürituse algust ja neile vastatakse vestluse käigus.

Eesti instituut Soomes ja ENUT korraldavad 5.mail 2000.a. Helsingi Teaduste Majas (*Tieteiden talo*) seminari Eesti ja Soome naiste olukorra kohta.

Naised ja mehed Eestis

ÜRO Arenguprogrammi toel on ilmunud raamat "Teel tasakaalustatud ühiskonda: naised ja mehed Eestis". Selle väljaandega soovivad Eestis asuvad ÜRO organisatsioonid osaleda siseriiklikes võrdõiguslikkuse teemadel peetavates aruteludes ning toetada Eestile kohast tegevuskava olukorra parandamiseks. Raamat sisaldab artikleid Marju Lauristinilt, Voldemar Kolgalt, Andrus Lipandilt, Malle Järvelt, Leeni Hanssonilt, Anu Naruskilt, Rein Vöormannilt, Barbi Pilvreilt, Tiina Raitviirilt, Reet Lajalt ja Ülle-Marike Pappilt. Käsitletakse naiste ja meeste võrdseid võimalusi, naiste ja meeste tervise seisundit, nende positsioone tööturul, poliitikas osalemist, tasustamata ja tasustatud tööd, naisorganisatsioone kui kolmanda sektori osa Eestis jm. Raamatu eesti- ja ingliskeelset varianti saab lugeda ENUTis, elektroonilisel kujul on teos aadressil <http://www.undp.ee/gender/>

Videod

ENUTi kogu hulka kuulub 17 videokasseti, mis sobivad õppematerjaliks ja on ka muidu huvitavad. Teemad on erinevad: naised maailmasõjas, naised ja teadus, naised ja spirituaalsus, naised ja töö, rinnaga toitmine, vägivald jne. Filme on võimalik vaadata kohapeal eelneval kokkuleppel ja laenutada välja hinnaga 15 krooni ööpäev. Kassettide nimekiri on nähtaval ka ENUTi koduleheküljel.

Eesti naised Euroopa Liidu kodanikena

24. – 25. märtsil 2000

Tallinna Pedagoogikaülikooli aula, III korrus

Reede, 24.märts

9.00 Registreerimine (TPÜ aula ees, III korrus)

10.00 Tervituskõne: TPÜ rektor Mait Arvisto

Avasõna: Arhi Palosuo, Euroopa Liidu Delegatsiooni suursaadik

Jean-Jacques Subrenat, Prantsusmaa suursaadik

(Pleenumite lõpus diskussioonid)

10.15 Pleenum I – Integratsioon ja Euroopa Liidu võrdõiguslikkuse poliitika ning Euroopa Nõukogu sotsiaalharta

Juhataja: Suzanne Lie, ENUTi akadeemiline direktor

Milline on EL poliitika seoses võrdõiguslikkusega? – Jacqueline de Grootte-Wigny, Euroopa Naiste Lobby asepresident, Brüssel

Eesti ühinemine sotsiaalharta ja sellest tulenevad ülesanded – Siiri Oviir, Riigikogu asespiker

Inimõigused, sooline võrdõiguslikkus ja Eesti seaduste kohandamine EL seadusandluse valguses - Julia Vahing-Laffranque, Justiitsministeerium

11.45–12.00 Kohvipaus

12.00 Pleenum II – Mis on naiste ja meeste võrdõiguslikkus?

Juhataja : Larissa Jõgi, TPÜ prorektor

Võrdõiguslikkus Eestis – Marika Linntam, Tartu Ülikool

Kas Eesti vajab võrdõiguslikkust? – Reet Valing, Eesti Raadio

13.00–14.00 Lõuna (Pressikonverents)

14.00 Pleenum III – Töö ja palkade poliitika Euroopa Liidus

Juhataja: Ilvi Jõe – Cannon, ENUTi juhatuse liige

Euroopa Nõukogu Sotsiaalharta ja tingimused eestlastele liitumiseks Euroopa Liiduga – Iivi Masso, Kesk-Euroopa ülikool

Võrdne palk võrdse väärtusega töö eest – Petra Lantz, ÜRO Arenguprogrammi alaline esindaja Eestis

Naisemünt – Kalli Klement, Põhjamaade Ministrite Nõukogu

Eesti naisorganisatsioonide seisukoht sotsiaalpoliitika mõjutamise suhtes – Kati Hammer-Pratka, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut

Naised ja sotsiaalharta – Eda Sepp, Toronto Naiste Projekt, Kanada

Euroopa Liidu regionaalpoliitika ja võrdsed võimalused – Mari Pedak, Migratsiooniameti peadirektor

16.20–16.40 Kohvipaus

16.40 Töörühmad: (Juhatajad allajoonitud)

1) Naised, vähemuste õigused ja Euroopa Liit – Anne Taklaja, Paldiski Linnavolikogu; Suzanne Lie, ENUT

2) Võrdse töö eest võrdse palga saamise võimalikkusest Eestis – Janek Laidvee, Sotsiaalministeerium; Peter Andersen Hove, Võrdõiguslikkuse Nõukogu, Taani; Petra Lanz, ÜRO Arenguprogramm; Kalli Klement, Põhjamaade Ministrite Nõukogu

3) Kas Eesti vajab soolist võrdsust ? – Reet Valing, Eesti Raadio; Ene-Eha Urbala, Inimõiguste Instituut, Jõhvi; Merle Haruoja, Inimõiguste Instituut; Liina Tõnisson, Riigikogu liige

4) Naised ja regionaalse arengu poliitika Euroopa Liidus – Priidu Ristkok, Siseministeerium, KOVRO Regionaalarengu büroo juhataja; Laine Tarvis, Riigikogu; Ene Padrik, Siseministeerium, Regionaalarengu büroo; Aado Keskpai, Siseministeerium, Eesti Tuleviku-uuringute Instituut

5) Mida peaksid naisorganisatsioonid tegema, et mõjutada Eesti sotsiaalpoliitikat – Eda Sepp, Toronto Naiste Projekt; Jacqueline de Groote-Wigny, Euroopa Naiste Lobby

6) Euroopa Liidu haridus- ja teaduspoliitika soolisest vaatenurgast – Tiia Raudma, Haridusministeerium; Larissa Jõgi, TPÜ

18.30 Vastuvõtt ja näituse avamine ENUTis (IV korrus)

Laupäev, 25.märts

10.00 Pleenum IV – Euroopa Liidu poliitika vähemuste , töö- ja sotsiaalküsimustes
Juhataja: Selve Ringmaa, ENUTi tegevdirektor

Naised, vähemuste õigused ja Euroopa Liit – Katrin Saks, rahvastikuminister

Naiste võimalused tööturul (Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonide nõuete ja soovitude kontekstis) – Reet Laja, Sotsiaalministeerium

Lapsehooldus puhkus: võimalus nii naisele kui mehele - Peter Andersen Hove, Võrdõiguslikkuse Nõukogu, Taani

Võrdõiguslikkus sotsiaalpoliitikas – Ülle-Marike Papp, Võrdõiguslikkuse büroo, Sotsiaalministeerium

12.15-12.30 Kohvipaus

12.30 Töörühmade kokkuvõtted

Juhataja: Selve Ringmaa, ENUTi tegevdirektor

13.30 Paneeldiskussioon : Mis on Euroopa Liidu liikmeks olemise plussid ja miinused?

Juhataja: Talvi Märja, Tallinna Pedagoogikaülikooli emeriitprofessor

Kõnelejad: Andrus Saar, Saar Poll; Iivi Masso, Kesk-Euroopa Ülikool; Liia Hänni,

Riigikogu liige; Margo Kikas, Tallinna Pedagoogikaülikooli lektor

15.00 Konverentsi kokkuvõte - Reet Laja, Sotsiaalministeerium

---